

MIRKT programos pamokos ir ateities perspektyvos

Šalies viešosios bibliotekos atlieka reikšmingą vaidmenį mažinant gyventojų skaitmeninę atskirtį ir tobulinant medijų ir informacinio raštingumo gebėjimus. Bibliotekose vykdoma Medijų ir informacinio raštingumo kompetencijų tobulinimo (MIRKT) programa tapo sistemingu atsaku į Vyriausybės 2021–2030 m. nacionaliniame pažangos plane suformuluotą siekį ugdyti visuomenės kritinį mąstymą. Siekdama įvertinti programos naudą ir ateities perspektyvas, Apskričių viešųjų bibliotekų asociacija (AVBA) 2025 m. atliko išsamų kokybinį tyrimą, kuriame dalyvavo 70 MIRKT programos koordinatorių ir edukatorių iš visos Lietuvos.

Parengė
**dr. Simona
Juzėnienė**
Povilo Višinskio
biblioteka

Nors MIRKT programa viešosiose bibliotekose vykdoma nuo 2022 m., iki šiol nebuvo sistemingų plačios apimties šios programos vertinimo tyrimų, tad AVBA atliktas tyrimas „Biblioteka – kritinio mąstymo ugdytoja ir patikimos informacijos sklaidėja: MIRKT programos atvejis“, skirtas MIRKT programoje dirbančių viešųjų bibliotekų specialistų darbui, jiems kylantiems iššūkiams įvertinti, tikėtina, padės toliau plėtoti MIRKT programą ir gerinti veiklų kokybę.

Į tyrimą, vykdytą 2025 m. balandžio–gruodžio mėnesiais, įsitraukė apskričių viešųjų bibliotekų, savivaldybių viešųjų bibliotekų ir Lietuvos audiosensorinės bibliotekos atstovai. Tyrimo duomenys gauti 18-oje grupinių diskusijų.

Grupinės diskusijos metodas – vienas populiariausių kokybinių duomenų rinkimo metodų, suteikiantis galimybę išgirsti skirtingas nuomones ta pačia tema, jas iliustruojant pačių tiriamųjų žodžiais. Siekiant išsaugoti konfidencialumą, tyrime neminimi dalyvių vardai, darbovietės, pareigos ir kiti ypatingieji duomenys. Tyrimo dalyvių kodavimo raidė nurodo atstovaujamą biblioteką (A – apskrities viešoji biblioteka arba Lietuvos audiosensorinė biblioteka, R – savivaldybės viešoji biblioteka), o dviženklis skaičius – eiliškumą tyrimo kodavimo sistemoje.

Nuo skepticizmo iki profesinio prestižo

Tyrimas atskleidė, kad bibliotekų specialistų įsitraukimas į MIRKT veiklas dažniausiai buvo natūralus ankstesnių skaitmeninio raštingumo projektų („Bibliotekos pažangai“, „Prisijungusi Lietuva“) tęsinys, tad didelių sunkumų nesukėlė.

Vis dėlto tam tikrai daliai tyrimo dalyvių MIRKT programa buvo naujas ir nepažįstamas laukas.

Sklandžiai vykdyti programoje numatytas veiklas padėjo parengta mokymosi medžiaga, edukatorių mokymai bei apskričių viešųjų bibliotekų teikiama pagalba, padaršinimas. Nors pradžioje dalis darbuotojų jautė skeptiškumą ar net nepasitenkinimą dėl papildomo darbo krūvio ir temų sudėtingumo, ilgainiui požiūris keitėsi: *<...> aš galiu pasakyti, kad iš pradžių tai buvo sunku ir šiek tiek pikta, kad labai reikės daug visko išmokti, kad papildomas darbas ir taip toliau, bet paskui <...> pasirodė, kad visai įdomu. Pati praplėčiau savo akiratį, žinias (A_19).*

Dauguma bibliotekų specialistų pabrėžė, kad dalyvavimas programoje jiems suteikė reikšmingą asmeninę ir profesinę naudą. Pažymėtini šie jos aspektai:

- kompetencijų ugdymas ir plėtra: darbuotojai pagilino žinias apie dirbtinį intelektą, saugumą internete, autorių teises ir dezinformaciją, pagerėjo jų kritinio mąstymo ir analitiniai gebėjimai;
- asmeninis tobulėjimas: pagerėjo ne tik viešojo kalbėjimo, auditorijos valdymo ir laiko planavimo įgūdžiai, bet ir išaugo pasitikėjimas savimi, motyvacija nuolat mokytis ir dalytis žiniomis su kitais, gebėjimas plėsti socialinius ryšius;
- išaugęs profesijos prestižas: gebėjimas kalbėti sudėtingomis temomis (pvz., apie dirbtinį intelektą) pakėlė bibliotekininko profesijos autoritetą bendruomenės akyse: *<...> vedžiau tik dirbtinio intelekto mokymus. Tai žmonės, kurie klausėsi šitos temos, buvo labai nustebę, kad bibliotekininkai gali kalbėti apie dirbtinį intelektą <...>. Galbūt labiau ir pasitiki <...> (R_04).*

Kas labiausiai įtraukia gyventojus?

MIRKT programos teorinė medžiaga ir metodinės rekomendacijos tyrimo dalyvių vertinamos kaip vertingas informacinis pamatas, tačiau, kalbant apie praktinį jų taikymą, bibliotekų specialistai nurodo, kad čia prireikia nemažai kūrybiškumo. Programos medžiaga pateikiama per daug akademiškai, todėl, norėdami sėkmingai mokyti gyventojus, MIRKT programos edukatoriai turi „perkrauti“ informaciją: supaprastinti terminus, perdaryti teorinę informaciją ir pateikti ją kaip labiau suprantamus praktinius pavyzdžius, pasitelkti interaktyvius mokymo metodus.

Antra vertus, bibliotekų specialistai išskyrė galimybę mokymų medžiagą naudoti lanksčiai ir koreguoti pagal poreikį, tik tokiu atveju jie dar turi papildomai skirti laiko savarankiškam mokymuisi.

Bibliotekų specialistų nuomone, daugiausia praktinės ir socialinės naudos iš MIRKT mokymų gauna senjorai. Dalyvavimas bibliotekų mokymuose sustiprino jų gebėjimus naudotis informacija, atpažinti dezinformacijos atvejus, suformavo saugumo įpročius internete ir paskatino socialumą. *Senjorai ateina kaip į socialinį renginį. <...> Jiems tai yra antrinis dalykas, antrinis poveikis, kad su telefonu išmoko kažką padaryti. Pirmas dalykas, kad jie kartu šnekasi (A_06).*

Tyrime dalyvavę bibliotekų specialistai pastebėjo, kad didžiausio gyventojų susidomėjimo sulaukia mokymų temos apie dirbtinį intelektą ir saugumą internete – jos atliepia šiandieninius visuomenės informacinius poreikius. Mokymuose dalyvaujančių gyventojų reakcijos dažniausiai būna teigiamos, jie linkę aktyviai įsitraukti į diskusijas, noriai atlieka praktines užduotis bei dalijasi savo patirtimis.

Pasak bibliotekų specialistų, gyventojams patraukliausios žaismingos ir interaktyvios MIRKT iniciatyvos ar programą papildančios priemonės. Tarp sėkmingiausių pavyzdžių

Tyrimo duomenimis, daugiausia naudos iš MIRKT mokymų gauna senjorai. Šiauliai, 2025 m. 📷 Povilo Višinskio bibliotekos archyvas

MIRKT savaitės metu organizuojami protmūšiai respondentų minimi kaip sėkmingiausi pavyzdžiai. Kaunas, 2025 m. 📷 Ažuolyno bibliotekos archyvas

minimas furgonėlis „Cookie Truck“, orientaciniai žygiai ir protmūšiai, organizuojami nacionalinės MIRKT savaitės metu. O virtualus pabėgimo kambarys ir stalo žaidimas „Populistas“, kaip pastebėjo bibliotekų darbuotojai, kai kuriems gyventojams per sudėtingi arba nepritaikyti jų poreikiams (pvz., turintiems regos negalią).

Pagrindiniai iššūkiai

Nors pati MIRKT programa yra gana ambicinga, tyrimas atskleidė, kad neretai, vykdant programos veiklas, susiduriama su reikšmingomis kliūtimis. Bibliotekų specialistai vardijo šiuos iššūkius:

- **konkurencija dėl dėmesio ir perteklinė veiklų bibliotekose pasiūla:** regionuose gyventojų mažėja, o panašių renginių (pvz., „Skaitmeninė savaitė“, „Senjorų dienos internete“) gausa sukuria perdėtą konkurenciją dėl tos pačios auditorijos;

Įveikusiems interaktyvaus furgonėlio „Cookie Truck“ užduotis siūloma pasivašinti sausainiais. Vilnius, 2024 m. © Adomo Mickevičiaus viešosios bibliotekos archyvas

G. Petkevičaitės-Bitės viešosios bibliotekos sumanytas furgonėlis pristatytas XII Baltijos šalių bibliotekinių kongrese. Iš kairės: MIRKT programos edukatoriai D. Bandaravičiūtė, L. Volskis, N. Stonkienė ir G. Poškienė. Kaunas, 2025 m. © Ažuolyno bibliotekos archyvas

- **sudėtingas tikslinių grupių pritraukimas:** sunkiausia patraukti darbingo amžiaus žmones (dėl laiko stokos) ir jaunimą (dažnai mano jau viską žinantį);
- **specialistų daugiaveika:** MIRKT programos veiklas tenka derinti su tiesioginėmis pareigomis ir kitomis užduotimis, o tai demotyvuoja ir sukelia stresą bei nuovargį;
- **ribotos techninės ir infrastruktūrinės galimybės:** kai kurioms bibliotekoms trūksta techninės įrangos, patalpų mokymams;
- **socialiniai iššūkiai:** greitai kintantis socialinis ir technologinis šių dienų kontekstas sukuria visuomenės skubėjimo bei paviršutiniškumo problemą, o tai kelia iššūkių ir MIRKT veiklas vykdančiams bibliotekų specialistams.

Rekomendacijos

Apibendrinant per tyrimo dalyvių diskusijas išryškėjusias tendencijas, galima pateikti šias rekomendacijas, kaip tobulinti MIRKT programos veiklas.

1. Ateityje siūloma labiau orientuotis į socialinio pasitikėjimo kūrimą. Programos tikslas turėtų būti ne tik atsparumo informacinėms grėsmėms stiprinimas, bet ir solidarumo bei bendruomeniškumo kūrimas, todėl svarbu, kad

Tyrimo vykdytojai: Vilniaus apskrities A. Mickevičiaus viešosios bibliotekos vyr. metodininkė-analitikė I. Vitkauskaitė, Kauno apskrities viešosios Ažuolyno bibliotekos vyresn. metodininkė I. Dryžaitė ir vyr. metodininkė (tyrimams) K. Kučinskienė, Klaipėdos apskrities I. Simonaitytės viešosios bibliotekos vyr. metodininkė tyrimams ir statistikai Ž. Jonaitienė ir vyresn. metodininkė K. Aleliūnaitė, Povilo Višinskio bibliotekos vyr. metodininkė S. Juzėnienė, Panevėžio apskrities G. Petkevičaitės-Bitės viešosios bibliotekos duomenų analitikės R. Marozaitė ir G. Nivinskaitė bei Regiono bibliotekų strateginės plėtros skyriaus vadovė I. Girnienė, Lietuvos audiosensorinės bibliotekos vyr. informacijos specialistė-tyrėja E. Lukoševičiūtė.

MIRKT veiklos skatintų įsitraukimą, socialinį pasitikėjimą bei demokratinį dalyvavimą.

2. Būtina nuolat atnaujinti ir aktualizuoti MIRKT programos mokymų turinį, o vykdomų veiklų ir iniciatyvų turinys turi būti kuo paprastesnis ir lengviau suprantamas. MIRKT mokymų programos turi būti pritaikytos ir asmenims, turintiems įvairių jutimo ar intelekto negalių. Pastebėta, kad dirbančius suaugusiuosius aktyviau dalyvauti MIRKT mokymuose galėtų motyvuoti sertifikatai, įrodantys kvalifikacijos kėlimą.

3. Rekomenduojama gerinti MIRKT edukatorių darbo sąlygas ir motyvaciją užtikrinant sistemingą kvalifikacijos kėlimą, metodinę pagalbą, darbo krūvio subalansavimą, aprūpinimą technologiniais ištekliais ir nuoseklų informavimą apie programos pokyčius.

4. Plėtoti ir vystyti tarpinstitucinį bendradarbiavimą, taip prisidedant prie bendrų tikslų siekimo ir konkurencijos dėl auditorijų mažinimo.

MIRKT programa bibliotekose yra gyvybiškai svarbi, jos sėkmė ateityje priklausys nuo gebėjimo išlaikyti pusiausvyrą tarp informacijos gausos ir paprastumo, tarp kritinio mąstymo ugdymo ir visuomenės nuraminimo.